

UCHWAŁA

Dnia 17 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

SSN Anna Kozłowska

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku wierzycieli M. Ł. i M. Ł.
przy uczestnictwie dłużników B. P., D. P. i A. W.
o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 17 listopada 2017 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w L.
postanowieniem z dnia 21 marca 2017 r.,

"Czy przepis art. 788 § 1 k.p.c. ma zastosowanie do nadania klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy rzeczy wydzierżawionej, który wstąpił w stosunek dzierżawy na podstawie art. 678 § 1 k.c. w zw. z art. 694 k.c., jeżeli tytułem egzekucyjnym jest akt notarialny, w którym dłużnik będący dzierżawcą poddał się egzekucji na rzecz zbywcy rzeczy wydzierżawionej i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej oznaczonej za pomocą klauzuli waloryzacyjnej, gdy w akcie wskazano zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie obowiązku, jak również termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności (art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c.), a wierzytelność objęta tym tytułem powstała po zbyciu rzeczy wydzierżawionej?"

podjął uchwałę:

Artykuł 788 § 1 k.p.c. może być podstawą nadania tytułowi egzekucyjnemu, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy rzeczy wydzierżawionej, który wstąpił w stosunek dzierżawy (art. 678 § 1 k.c. w związku

**z art. 694 k.c.) w miejsce wierzyciela, na korzyść którego dłużnik
złożył oświadczenie o poddaniu się egzekucji.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 16 maja 2016 r. Sąd Rejonowy w O.. nadał na rzecz wierzycieli M. Ł. i M. Ł. klauzulę wykonalności aktowi notarialnemu sporządzonemu w dniu 30 stycznia 2007 r. przez notariusza J.R. w kancelarii notarialnej w B., w którym D.P., B. P. i A. W. jako dłużnicy poddali się egzekucji w zakresie obowiązku solidarnej zapłaty czynszu za II półrocze 2015 r. z umowy dzierżawy zawartej w dniu 17 lutego 1997 r., w kwocie 22.634 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 lutego 2016 r. do dnia zapłaty, stanowiącej równowartość ceny za 343 decytony pszenicy.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 17 lutego 1997 r. Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa jako wydierżawiający i A. W. jako dzierżawca zawarli umowę dzierżawy nieruchomości rolnych. Dzierżawca zobowiązał się w niej płacić wydierżawiającemu roczny czynsz, podlegający wyliczeniu na podstawie cen pszenicy.

W dniu 1 stycznia 1998 r. umowa dzierżawy została zmieniona aneksem nr 1, którym D.P. i B.P. przyjęli na siebie zobowiązania wynikające z umowy dzierżawy, obciążające dotychczas wyłącznie A.W. W dniu 1 stycznia 2000 r. umowa dzierżawy została zmieniona aneksem nr 2, mocą którego strony zmieniły uzgodnienia co do wysokości czynszu. W dniu 22 stycznia 2007 r. umowa dzierżawy została zmieniona aneksem nr 3, mocą którego określono czas jej trwania na 20 lat.

W dniu 30 stycznia 2007 r. w kancelarii notarialnej w B. przed notariuszem J. . - D.P., B.P. i A.W. złożyli oświadczenia w formie aktu notarialnego, w którym na podstawie art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. poddali się solidarnie egzekucji co do obowiązku zapłaty czynszu dzierżawnego z umowy dzierżawy z dnia 17 lutego 1997 r., w wysokości równowartości 686 decyton pszenicy w stosunku rocznym z odsetkami ustawowymi za opóźnienie określając jednocześnie, że warunkiem upoważniającym wierzyciela do prowadzenia egzekucji na podstawie tego aktu będzie przekroczenie zakreślonego terminu płatności czynszu, zaś wierzyciel

będzie mógł wystąpić o nadanie klauzuli wykonalności w terminie 3 lat od daty płatności czynszu.

W dniu 2 stycznia 2014 r. Agencja Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa zbyła na rzecz M. Ł. i M. Ł. dzierżawione nieruchomości, a nabywcy oświadczyli, że wstępują w stosunek dzierżawy ukształtowany umową z dnia 17 lutego 1997 r., zmienianą kolejnymi aneksami.

W dniu 9 lutego 2016 r. D.P., B.P. oraz A.W. otrzymali pismo pełnomocnika wnioskodawców wzywające ich do zapłaty do dnia 28 lutego 2016 r. kwoty 22.634 zł tytułem czynszu dzierżawnego za okres od dnia 1 lipca do dnia 31 grudnia 2015 r.

Odwołując się do art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. Sąd Rejonowy wskazał, że przedłożony przez wierzycieli akt notarialny z dnia 30 stycznia 2007 r. może być opatrzony klauzulą wykonalności w zakresie stwierdzonego nim obowiązku zapłaty czynszu dzierżawnego z ustawowymi odsetkami. Dotyczył on obowiązku zapłaty sumy pieniężnej oznaczonej za pomocą klauzuli waloryzacyjnej, możliwej do wyliczenia na podstawie wskaźników określonych przez strony. W akcie notarialnym wskazany został zarówno stosunek prawny będący źródłem obowiązku świadczenia, w zakresie którego dłużnik poddał się egzekucji (umowa dzierżawy z dnia 17 lutego 1997 r.), jak również termin, do którego wierzyciel mógł wystąpić do sądu o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności (dzień 28 lutego 2019 r.). W akcie zostały także określone warunki, które upoważniają wierzyciela do prowadzenia przeciwko dłużnikom egzekucji, polegające na przekroczeniu określonego terminu płatności czynszu.

W ocenie Sądu Rejonowego, wierzyciel za pomocą dokumentu urzędowego, tj. umowy sprzedaży zawartej w formie aktu notarialnego z dnia 2 stycznia 2014 r., wykazał przejście na jego rzecz uprawnień wynikających z oświadczenia o poddaniu się egzekucji z dnia 30 stycznia 2007 r., stosownie do art. 788 § 1 k.p.c. Źródłem następstwa prawnego po stronie wierzyciela było zdarzenie określone w art. 678 § 1 w zw. z art. 694 k.c.

W zażaleniu na postanowienie Sądu Rejonowego z 16 maja 2016 r. dłużnik A. W. zarzucił, że Sąd Rejonowy nie dostrzegł, iż oświadczenie o poddaniu się

egzekucji zawarte w akcie notarialnym z dnia 30 stycznia 2007 r. zostało złożone przez niego ówczesnemu potencjalnemu wierzycielowi, to jest Agencji Nieruchomości Rolnych Oddziałowi w L., a nie aktualnym wydierżawiającym, na rzecz których doszło do nadania klauzuli wykonalności. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Postanowieniem z 21 marca 2017 r. Sąd Okręgowy w L. na podstawie art. 390 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 zdanie pierwsze k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne przytoczone w sentencji postanowienia.

Sąd Okręgowy wskazał, że istnieje wątpliwość, czy art. 788 § 1 k.p.c. ma zastosowanie do nadania klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy rzeczy wydierżawionej, który wstąpił w stosunek dzierżawy na podstawie art. 678 § 1 k.c. w zw. z art. 694 k.c., w sytuacji gdy tytułem egzekucyjnym jest akt notarialny, w którym dłużnik będący dzierżawcą poddał się egzekucji na rzecz zbywcy rzeczy wydierżawionej (art. 777 § 2 k.p.c.), a wierzytelność objęta tym tytułem powstała nie przed, ale już po zbyciu rzeczy wydierżawionej. O skuteczności poddania się egzekucji w akcie notarialnym nie decyduje obecność wierzyciela przy sporządzaniu aktu notarialnego, jednakże oświadczenie o poddaniu się egzekucji jest czynnością materialnoprawną jednostronną, posiadającą oznaczonego adresata, tj. wierzyciela. Wątpliwości budzi zatem kwestia, czy zmiana wierzyciela w stosunku materialnoprawnym, którego dotyczy oświadczenie o poddaniu się egzekucji sprawia, że jego następca może być uważany za osobę, na rzecz której dłużnik poddał się egzekucji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawą wszczęcia i prowadzenia egzekucji jest tytuł wykonawczy, a zatem tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności (art. 776 k.p.c.). Wymienione przez ustawodawcę w art. 777 k.p.c. kategorie aktów będących tytułami egzekucyjnymi obejmują orzeczenia sądowe i - zbliżone do nich - orzeczenia referendarzy oraz innych organów, podlegające wykonaniu w drodze egzekucji sądowej, a ponadto ugody zawarte przed sądem lub przed innym organem, podlegające wykonaniu w drodze egzekucji sądowej oraz oświadczenia

osób identyfikujących się jako dłużnicy, złożone w formie aktu notarialnego, w których poddają się oni egzekucji co do obowiązków o określonych w ustawie cechach na rzecz osób mających być ich wierzycielami. Tytuł egzekucyjny musi spełniać wymagania w zakresie jego formy określonej w przepisach prawa, inne dla orzeczeń i aktów organów państwowych, a inne dla ugód i oświadczeń pochodzących od osoby, przeciwko której egzekucja ma być dopuszczalna. Każdy z wymienionych wyżej tytułów egzekucyjnych zawiera w sobie wypowiedź o istnieniu normy prawnej indywidualno-konkretnej stwierdzającej, że określony podmiot (dłużnik) ma obowiązek spełnienia oznaczonego świadczenia na rzecz podmiotu uprawnionego (wierzyciela).

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z 12 czerwca 2015 r., II CSK 455/14 (OSP 2016, nr 7-8, poz. 67), w celu wykreowania tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 4-6 k.p.c. należy objąć formą aktu notarialnego wszystkie istotne dla poszczególnych kategorii tych tytułów elementy czynności, jaką jest oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji (art. 777 § 2 k.p.c.). Jednym z takich elementów jest oznaczenie stosunku prawnego, z którego ma wynikać podlegający egzekucji obowiązek. Jednostronne oświadczenie o poddaniu się egzekucji zawarte w akcie notarialnym nie ma charakteru konstytutywnego, nie kreuje zatem żadnego zobowiązania między stronami, nazywanymi w tym oświadczeniu dłużnikiem i wierzycielem. Zobowiązanie takie musi mieć zatem stosowne źródło materialnoprawne.

Zasadą przyjętą w prawie procesowym cywilnym jest, że do wdrożenia przeciwko określonej osobie (dłużnikowi) środków przymusu państwowego w celu zrealizowana ciążącego na niej obowiązku względem innego podmiotu (wierzyciela) może dojść dopiero po zweryfikowaniu w postępowaniu przed sądem, czy istnieje obowiązek, który miałby podlegać egzekucji i w jakim kształcie. Oświadczenie o poddaniu się egzekucji nie likwiduje ewentualnego sporu o istnienie i wysokość wierzytelności, której dotyczy, nie korzysta z atrybutów właściwych prawomocnemu orzeczeniu (art. 365 i 366 k.p.c.), czy ugodzie zawartej między stronami stosunku prawnego, na nowo określającej treść ich praw i odpowiadających im obowiązków. Złożenie oświadczenia o poddaniu się egzekucji sprawia, że wierzyciel zostaje wyposażony w instrument pozwalający

mu na wdrożenie procedury przymusowego zaspokojenia, w razie gdyby dłużnik nie wykonał obowiązku, co do którego poddał się egzekucji, bez konieczności uprzedniego zweryfikowania przez sąd, czy obowiązek ten rzeczywiście istnieje. Przez złożenie takiego oświadczenia dłużnik nie rezygnuje z prawa do sądu, jako publicznego prawa podmiotowego służącego między innymi urzeczywistnieniu przytoczonej wyżej zasady, że środki przymusu państwowego będą użyte tylko na korzyść osoby, która swój status jako wierzyciela wykaże orzeczeniem sądowym. Osoba składająca oświadczenie o poddaniu się egzekucji godzi się na to, że na nią zostanie przeniesiony ciężar prowadzenia postępowania zmierzającego do rozstrzygnięcia ewentualnego sporu z osobą, którą upoważniła do prowadzenia egzekucji o istnienie i wysokość obowiązku, a dojść do takiego sporu może już po użyciu przeciwko niej środków przymusu państwowego w celu wykonania obowiązku, którego to oświadczenie dotyczyło (szerzej w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 stycznia 2005 r., P 10/04, OTK-A 2005, nr 1, poz. 7). Tego rodzaju konsekwencje złożenia oświadczenia o poddaniu się egzekucji sprawiają, że nie należy mu przypisywać tylko znaczenia materialnoprawnego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2005 r., III CZP 80/04, OSNC 2005, nr 12, poz. 203 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1999 r., I CKN 1069/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 160). Czynność ta jest dokonywana wprawdzie poza postępowaniem sądowym (do wszczęcia którego może nigdy nie dojść), ale ma ona wywołać przede wszystkim skutki procesowe.

Kategoria tytułów egzekucyjnych w postaci złożonych w formie aktu notarialnego oświadczeń dłużnika o poddaniu się egzekucji była stopniowo rozbudowywana przez ustawodawcę. Zgodnie z ustaleniami nauki i orzecznictwa oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. dotyczy obowiązków zapłaty lub wydania rzeczy, istniejących w chwili jego złożenia, a co najwyżej jeszcze niewymagalnych, a - wprowadzone do katalogu tytułów egzekucyjnych ustawą z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703) - oświadczenie o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty, o jakim mowa w art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. odnosi się do wierzytelności przyszłej. Rozróżnienie między

wierzytelnościami i odpowiadającymi im obowiązками poddawany egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 4 oraz pkt 5 k.p.c., odwołujące się do przesłanki istnienia wierzytelności i stopnia jej skonkretyzowania w momencie składania oświadczenia o poddaniu się egzekucji, straciło na czytelności z chwilą znowelizowania art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381) i wskazania w nim nie tylko na potrzebę oznaczenia przez dłużnika terminu wykonania obowiązku, ale i możliwość określenia zdarzenia, od którego ma być uzależnione jego wykonanie. Skoro jednak nie towarzyszyło temu usunięcie z systemu art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c., to konieczność rozgraniczenia kategorii tytułów egzekucyjnych wymienionych w osobnych jednostkach redakcyjnych art. 777 § 1 k.p.c. pozostaje aktualna i musi nawiązywać do przytoczonego wyżej kryterium.

Złożone w formie aktu notarialnego oświadczenie o poddaniu się egzekucji (art. 777 § 1 pkt 4-6 k.p.c.) ma prowadzić do powstania tytułu egzekucyjnego, a to oznacza, że musi identyfikować nie tylko składającego je dłużnika, ale i wierzyciela obowiązku, którego dotyczy, mającego być beneficjentem uprawnień procesowych wynikających z jego wykreowania. Kwestia ta została szczegółowo objaśniona w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2017 r., III CZP 10/17. W uchwale tej Sąd Najwyższy przyjął, że także tytuł egzekucyjny, w którym dłużnik poddał się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. musi zawierać oznaczenie wierzyciela w sposób określony w art. 92 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie (jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r. poz. 1796, ze zm.), a zatem w sposób pozwalający na ustalenie jego tożsamości już w momencie kreowania notarialnego tytułu egzekucyjnego.

Konieczność określenia tożsamości wierzyciela obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym już w momencie jego powstania nie oznacza, że w stosunku prawnym, z którego wynika obowiązek stwierdzony tytułem i odpowiadająca mu wierzytelność nie dojdzie do zmian podmiotowych, wywoływanych przez zdarzenia uznawane w prawie materialnym za przyczynę następstwa prawnego pod tytułem ogólnym lub szczegółowym. Przepisem, który pozwala na zsynchronizowanie zmian podmiotowych, do jakich doszło w ramach stosunku prawnego, którego dotyczy powstały już tytuł egzekucyjny z wymaganiami procesowymi, by takim

tytułem posługiwał się wymieniony w nim wierzyciel w postępowaniu dotyczącym oznaczonego w tytule dłużnika, jest art. 788 § 1 k.p.c. Przepis ten pozwala nadać klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko innej osobie niż wymieniona w tytule egzekucyjnym, jeżeli uprawnienie lub obowiązek przeszły po jego postaniu na tę inną osobę, a do wykazania przejścia uprawnienia lub obowiązku dojdzie środkami określonymi przez ustawodawcę. *Lege non distinguente* art. 788 § 1 k.p.c. dotyczy każdego tytułu egzekucyjnego, a zatem także oświadczenia o poddaniu się egzekucji złożonego w formie aktu notarialnego oraz następstwa prawnego zarówno w ramach sukcesji uniwersalnej, jak i singularnej co do stwierdzonych nim uprawnienia i obowiązku. Warunkiem zastosowania art. 788 § 1 k.p.c. jako przepisu pozwalającego powiązać następstwo materialnoprawne z instytucjami procesowymi warunkującymi egzekwowanie konkretnego obowiązku jest istnienie tytułu egzekucyjnego upoważniającego do prowadzenia egzekucji już w chwili, w której dochodzi do następstwa materialnoprawnego (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2004 r., III CZP 9/04, OSNC 2005, nr 6, poz. 98 i z dnia 22 lutego 2006 r., III CZP 129/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 4, z dnia 8 grudnia 2016 r., III CZP 81/16, OSNC 2017, nr 9, poz. 96).

Oświadczenie o poddaniu się egzekucji zawsze dotyczy konkretnego uprawnienia i odpowiadającego mu obowiązku w postaci spełnienia świadczenia polegającego na zapłacie lub - na gruncie art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. - także wydaniu rzeczy. Jeśli obowiązek spełnienia tego rodzaju świadczenia i odpowiadające mu uprawnienie - ze względu na właściwości stosunku prawnego, z którego wynikają - nie gasną z chwilą wystąpienia określonego przez prawo zdarzenia, lecz podlegają sukcesji, to sukcesor uprawnionego wstępuje w jego sytuację dotyczącą uprawnienia w takiej postaci, w jakiej znajdował się jego poprzednik. Sytuację tę charakteryzuje także złożone na korzyść poprzednika oświadczenie o poddaniu się egzekucji. Uprawnień, jakie są konsekwencją złożenia oświadczenia o poddaniu się egzekucji na rzecz konkretnego wierzyciela nie można uznać za ściśle związane ani z jego osobą, ani z osobą jego dłużnika. Jeśli zatem dłużnik złożył na korzyść konkretnego wierzyciela oświadczenie o poddaniu się egzekucji co do wierzytelności przyszłej z istniejącego stosunku prawnego (art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c.), to zmiana osoby wierzyciela w ramach tego stosunku prawnego w związku

z sukcesją uniwersalną lub singularną mającą miejsce już po postaniu notarialnego tytułu egzekucyjnego może być uwzględniona w postępowaniu klauzulowym prowadzonym na podstawie art. 788 § 1 k.p.c. w celu nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności na rzecz osoby mającej materialnie status wierzyciela w związku zdarzeniem rodzącym tego rodzaju następstwo co do praw i obowiązków stwierdzonych tym tytułem.

Mając powyższe na uwadze, orzeczono jak w sentencji.

kc

jw